

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

راهنمای آموزش فارسی در دورهٔ ابتدایی

دکتر سلیم نیساری، دکتر فریدون اکبری شلدره، دکتر بهمن زندی
دکتر حسین قاسم پورمقدم و دکتر معصومه نجفی پازکی

عنوان و نام پدیدآور : راهنمای آموزش زبان فارسی در دوره ابتدایی
 مشخصات نشر : تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۲۶۸ ص.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۰۸-۰۸۹۴-۸
 وضعیت فهرست نویسی : فبای مختصر
 یادداشت : فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است
 یادداشت : مولفین: بهمن زندی، حسین قاسم پورمقدم، معصومه نجفی بازوکی، سلیم نیساری
 شناسه افزوده : اکبری شلدره، فریدون، ۱۳۴۲ -
 شناسه افزوده : سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. دفتر انتشارات کمک آموزشی. مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۰۹۶۵۱

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی
 وزارت آموزش و پرورش

راهنمای آموزش زبان فارسی در دوره ابتدایی

مؤلفان: دکتر سلیم نیساری، دکتر فریدون اکبری شلدره، دکتر بهمن زندی، دکتر سید محمد پورمقدم،
 و دکتر معصومه نجفی بازوکی
 طراح گرافیک: علی ابوالحسنی
 چاپ اول: ۱۳۹۴
 تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
 لیتوگرافی: رایانه نگار
 چاپ و صحافی از: چاپ خجسته
 قیمت: ۲۱۰۰۰۰ ریال
 حق چاپ محفوظ است

شابک : ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۰۸ - ۰۸۹۴ - ۸
 ISBN 978-964-08-0424-7

نشانی: تهران: خیابان سپهبد قرنی، ترسیده به پل کریمخان زند، کوچه شهید محمود حقیقت طلب، شماره ۸
 تلفن: ۸۸۸۰۰۳۲۴-۹ (دورنویس) (فاکس): ۸۸۹۰۳۸۰۹

فهرست مطالب

۱۰	پیشگفتار
۱۲	فصل اول: مبانی برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی
۱۲	الف) مقدمه
۱۳	تفاوت تدریس با آموزش
۱۴	تعریف هدف، برنامه و روش
۱۶	مهارت یا هنرهای زبانی
۱۸	برنامه آموزش مهارت‌های زبان در دبستان
۲۰	ارتباط مهارت‌های زبانی با یکدیگر
۲۱	ارتباط مهارت‌های زبانی با درس‌های دیگر
۲۲	توجه به دنیای کودک
۲۴	ب) برنامه درسی
۲۴	تعاریف برنامه درسی
۲۵	برنامه‌ریزی درسی
۲۶	ویژگی‌های برنامه‌ریزی درسی
۲۸	عناصر برنامه درسی
۳۰	ارتباط عناصر برنامه درسی
۳۱	روش‌های طراحی برنامه درسی
۳۵	مدل‌های برنامه‌ریزی درسی
۳۸	ج) برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی در یک نگاه
۴۴	نیازها و ضرورت‌های طراحی برنامه درسی جدید
۴۴	رویکردهای برنامه درسی زبان فارسی
۴۵	اصول حاکم بر برنامه درسی فارسی در دوره ابتدایی

- ۴۶ اهداف مشترک برنامه درسی فارسی با دیگر برنامه‌های درسی
- ۴۶ اهداف کلی برنامه درسی فارسی در دوره ابتدایی
- ۴۸ موضوعات اساسی برنامه درسی فارسی
- ۴۹ روش‌های یاددهی - یادگیری در برنامه درسی فارسی
- ۵۰ ارزشیابی

فصل دوم: زبان و مهارت‌های زبانی

مقدمه

الف) زبان

- ۵۲ معرفی زبان
- ۵۲ نقش‌های زبان
- ۵۴ گونه‌های زبان
- ۵۴ زبان و گفتار
- ۵۷ خط و نوشتار
- ۵۸ (ب) زبان‌شناسی
- ۵۹ واحدهای زبان
- ۶۰ نظام آوایی زبان
- ۶۳ نظام معنایی زبان
- ۶۴ روابط واژگانی
- ۶۵ صداهای زبان فارسی
- ۶۹ صداهای امتدادپذیر و صداهای امتدادناپذیر
- ۷۰ مصوت‌ها و صامت‌ها
- ۷۱ کلمه و صدا

ج) ویژگی‌های نظام نوشتاری (خط) زبان فارسی

- ۷۲ نشانه‌های خطی
- ۷۵ جای مصوت‌ها در کلمه
- ۷۶ شکل نوشتاری صامت‌ها
- ۷۷ آموزش تشخیص صداهای

د) مهارت‌های زبانی:

- ۸۰ گوش دادن

۸۱	آموزش مهارت گوش دادن در برنامه درسی زبان فارسی
۸۳	ارتباط «گوش دادن» با فعالیتهای آموزشی
۸۳	عوامل مؤثر در پیشرفت گوش دادن
۸۶	سخن گفتن
۸۶	سخن گفتن در برنامه زبان آموزی
۸۸	اهمیت سخن گفتن در زندگی کودکان
۸۹	انواع سخن گفتن و آداب آن
۸۹	حرف زدن و سخن گفتن
۹۲	معایب و اختلال های سخن گویی کودکان
۹۴	اشکالات تلفظ
۹۴	عوامل مؤثر در پیشرفت یادگیری اصول سخن گفتن
۹۶	خواندن
۹۶	آموزش مهارت «خواندن» در برنامه درسی فارسی ابتدایی
۹۹	آمادگی خواندن
۱۰۰	بی صدا خواندن یا مطالعه
۱۰۱	قرائت یا روخوانی
۱۰۳	خواندن شعر
۱۰۴	دشواری های خواندن
۱۰۶	فرایند درک خوانداری
۱۰۷	مؤلفه های درک خوانداری
۱۰۹	الگوی نظری درک خوانداری
۱۱۰	هدف از خواندن
۱۱۱	آموزش درک خوانداری بر اساس مدل سازنده گرایی: هدف از خواندن
۱۱۱	آموزش خواندن انواع متون شامل متون ادبی و علمی
۱۱۲	آموزش خواندن برای یافتن اطلاعات صریح متن و رسیدن به استنباط های مستقیم
۱۱۲	آموزش خواندن برای تفسیر و تلفیق اطلاعات متن و رسیدن به استنباط های غیرمستقیم
۱۱۵	آموزش مرور اجمالی متن برای درک مقدماتی
۱۱۶	آموزش مطالعه پیمایشی متن برای یادگیری
۱۱۶	انسجام متن
۱۲۲	آموزش درک خوانداری بر اساس مدل سازنده گرایی: انسجام متن

۱۲۳	آموزش ضمائر به عنوان ابزار انسجام
۱۲۶	آموزش نقطه‌گذاری
۱۲۷	آموزش عناوین و جملات موضوعی
۱۲۷	آموزش سرنخ‌ها و نشانه‌های اطلاعات کهنه
۱۲۸	آموزش سرنخ‌ها و نشانه‌های اطلاعات نو
۱۲۸	تبیین
۱۲۹	آموزش درک خواننداری بر اساس مدل سازنده‌گرایی: تبیین
۱۳۰	آموزش تمرکز
۱۳۰	آموزش پیش‌خوانی متن
۱۳۱	آموزش خط کشیدن زیر مطالب
۱۳۲	آموزش علامت بر خواندن
۱۳۲	آموزش سوال کردن
۱۳۳	نوشتن
۱۳۳	اهمیت نوشتن
۱۳۴	ارتباط نوشتن با زندگی کودک
۱۳۶	شرایط نوشتن
۱۳۶	فرق نوشتن با انشا
۱۳۷	املا
۱۴۰	مشق خط
۱۴۱	دستور زبان فارسی
۱۴۳	مراحل یادگیری نوشتن
۱۴۴	آموزش رونویسی
۱۴۶	آموزش املا
۱۴۶	آموزش کلمه‌سازی
۱۴۹	آموزش جمله‌سازی
۱۵۲	آموزش بندنویسی
۱۵۳	نوشتن بند
۱۵۶	جملات تقویت‌کننده
۱۵۷	شیوه‌های بسط بند
۱۶۰	انواع بند

۱۶۳	از بند تا انشا
۱۶۵	اندیشهٔ اصلی مقاله در مقابل جملهٔ موضوع در بند
۱۶۶	انشا و روش‌های آموزش آن
۱۶۷	روش‌های آموزش انشا
۱۷۰	انواع نگارش، ویژهٔ دانش‌آموزان دورهٔ دبستان

فصل سوم: کودک و یادگیری مهارت‌های زبانی

۱۷۹	مقدمه
۱۷۹	ویژگی‌های کودکان دبستانی
۱۸۳	یادگیری زبان فارسی
۱۸۷	نظریهٔ شرطی‌سازی عامل
۱۸۸	نظریهٔ یادگیری فطری زبان
۱۹۰	نظریهٔ یادگیری شناختی زبان
۱۹۲	نظریهٔ یادگیری پردازشی (تعامل زبان)
۱۹۳	رابطهٔ زبان با فکر
۱۹۴	رابطهٔ زبان با شخصیت
۱۹۵	ویژگی دوگانهٔ زبان
۱۹۶	

فصل چهارم: روش‌های آموزش زبان فارسی

۱۹۸	مقدمه
۱۹۸	دیدگاه‌های یاددهی - یادگیری
۱۹۹	رویکردهای یاددهی - یادگیری
۲۰۱	روش‌های عام آموزش
۲۰۳	یادگیری از طریق هم‌یاری
۲۰۵	شیوهٔ مشاوره - یادگیری
۲۱۰	شیوهٔ رفتاری کامل
۲۱۱	شیوهٔ نمایشی
۲۱۱	شیوهٔ صامت
۲۱۲	شیوهٔ نمایش نامه‌ای (ایفای نقش)
۲۱۲	شیوهٔ بحث گروهی
۲۱۳	

۲۱۴	شیوه پرسش و پاسخ
۲۱۵	شیوه بازی آموزشی
۲۱۵	شیوه حل مسئله
۲۱۶	شیوه واحد کار (پروژه)
۲۱۶	شیوه بدیعه پردازی
۲۱۸	کدام روش را برای تدریس کتاب فارسی انتخاب کنیم؟
۲۱۸	تدریس سنتی
۲۱۹	تدریس مشارکتی و فعال
۲۲۰	یادگیری مشارکتی (هم‌بازی)
۲۲۱	طراحی آموزشی برای تدریس فعال
۲۲۴	تدریس نگاه‌ها با روش کلی‌نگر (پیکره‌ای)
۲۲۶	نقشه کلی زبان آموزی
۲۲۹	طرح درس
۲۳۲	نمونه طرح درس
۲۳۷	شگردهایی برای یونسازی و یادگیری

فصل پنجم: ارزشیابی پیشرفت تحصیلی فارسی

۲۴۱	مقدمه
۲۴۱	ارزشیابی توصیفی
۲۴۲	ارزشیابی مهارت‌های زبانی
۲۴۵	ابزارهای اندازه‌گیری
۲۴۸	مشاهده
۲۴۸	فهرست وارسی
۲۴۹	مقیاس درجه‌بندی
۲۵۳	واقع‌نگاری
۲۵۳	آزمون
۲۵۶	پروژه
۲۵۹	خودسنجی
۲۶۰	هم‌سالان‌سنجی
۲۶۰	کارپوشه

۲۶۲
۲۶۲
۲۶۴
۲۶۵
۲۶۷

پیوست

جدول اهداف

نمونه فهرست واریسی پیشنهادی برای ارزشیابی

شیوه‌نامه تصحیح املای فارسی در تمام پایه‌ها

کتاب‌نامه

www.ketab.ir

پیشگفتار

زبان فارسی نه تنها میراث ارجمند گذشتگان و نگاهبان وحدت و رمز هویت ملی ماست، بلکه تکه گاه رشد و شکوفایی فرهنگ و نمودگار ارزش‌ها نیز هست. برنامه درسی زبان آموزی، بزرگ‌ترین و مهم‌ترین نقش را در زمینه این رشد و شکوفایی برعهده دارد و در نتیجه سیر و طور همه درسی‌هاست. به بیان دیگر، یادگیری درسی‌هایی چون ریاضی، دینی، ...، مطالعات اجتماعی و ... بدون توجه به «مادر درس» زبان فارسی، ممکن نیست. برنامه زبان مورد دوره دبستان که در سال ۱۳۷۹ نوشته شده، حدود یک دهه در چرخه آموزش رسمی کشور کار و اثر گذار بوده است. اینک بر بنیاد یافته‌ها و اندوخته‌های کارشناسان و تجربه‌های علمی و آموزشی همکاران و صاحب‌نظران تعلیم و تربیت سراسر ایران عزیز، این برنامه فرصت تربیت دوباره یافته است. به همین سبب از فرصت فرخنده فراهم آمده، استقبال کرده و کوشیده‌ایم با بهره‌گیری از دیدگاه‌های گوناگون و کاربردی نیکوترین آن‌ها، در همه عناصر ساختاری و محتوایی برنامه، اصلاحات و تغییرات بایسته صورت گیرد.

توجه به نیازهای کودکان عزیز و رعایت واژگان ساده برای آموزش متناسب با میزان درک و دریافت آنان، و نیز درخواست‌های آموزگاران گرامر، در تمام فراز و فرودهای این تغییرات پیش‌روی ما بوده است. فارسی از درس‌های اساسی دوره ابتدایی است که باید ایفاگر نقش‌ها و فعالیت‌های گوناگون برای تحقق اهداف زبان آموزی، ارزشی و نگرشی، نگارشی، املائی، ادبی و مهارت‌های زندگی باشد تا دانش آموز را برای زیستن بهنجار و شناخت درست و دقیق زبان، فرهنگ و ادبیات آماده کند.

کتابی که پیش روی شماست، در پاسخ به نیاز دانشجویان، زبان‌آموزان و معلمان تدوین و سامان‌دهی شده است. در واقع مباحث عمومی آموزش و مبانی علمی و نظری مربوط به شناخت زبان و علم یاددهی - یادگیری را در یک کتاب گرد آورده‌ایم تا مرجعی

باشد که نیاز همه دانشجویان و محققان آموزش زبان و معلمان زبان آموز را در دوره شش ساله ابتدایی برآورده سازد.

این اثر از پنج فصل، تشکیل شده است:

در فصل اول با قلمرو دانش برنامه ریزی درسی و ارتباط برنامه درسی زبان آموزی با این حوزه آشنا می شوید.

در فصل دوم، زبان و مهارت های زبانی ارائه شده که شامل کاربردی ترین مطالب در خصوص آموزش مهارت های زبانی است.

در فصل سوم ضمن بیان مراحل رشد زبانی از کودکی تا سنین دبستان، ویژگی های کودکان دبستانی ارائه می شود و نظریه های یادگیری معرفی می شوند.

در فصل چهارم ابتدای یادگیری - یادگیری و سپس مهم ترین روش های تدریس در آموزش زبان فارسی بیان می شوند.

در فصل پنجم، ارزشیابی و پیمایش تحصیلی زبان فارسی ارائه شده است.

این اثر، با رویکرد آموزش و بررسی گنجینه های محتوایی آماده شده است که لازم است. نقد و تحلیل و پیشنهادهای ارزنده شما می تواند در بهبود و اعتلای این کتاب مؤثر باشد و تردیدی نداریم که با نقد و نظر شما روش روشن تر و هموارتر پیش رو خواهیم داشت.

مؤلفان